

Gümrük İhtisas Mahkemeleri: Gecikmiş Bir Zorunluluk

I. Giriş

Küresel ticaretin hızla gelişmesi ve uluslararası tedarik zincirlerinin karmaşıklaşması, gümrük idarelerinin rolünü yalnızca sınır denetimi yapan bir yapı olmaktan çıkarmış; mali, ticari ve güvenlik boyutları olan çok katmanlı bir kamu faaliyetine dönüştürmüştür. Bu dönüşüm, gümrük hukukunun kapsamını ve teknik derinliğini önemli ölçüde artırmıştır. Buna karşın, gümrük uyuşmazlıklarının çözümünde yargısal yapı aynı hızda uzmanlaşmadığı müşahade edilmektedir.

Bu makalede, gümrük uyuşmazlıklarının çözümünde mevcut yargısal yapının neden yetersiz kaldığı ortaya konulmakta; Gümrük İhtisas Mahkemelerinin kurulmasının hukuki ve yapısal bir zorunluluk olduğu ve bu mahkemelerin sağlayacağı katkılara ilişkin değerlendirmeler sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler & Kısaltmalar:

Gümrük Hukuku, İhtisas Mahkemeleri, Uzmanlaşma, Hukuki Güvenlik, İdari Yargı

II. Gümrük Hukukunun Teknik ve Dinamik Yapısı / İdare ile Yargı Arasında Ortak Teknik Dil Eksikliği ve Çelişkili Kararlar Sorunu

Gümrük uyuşmazlıklarında karşılaşılan temel yapısal problemlerden biri, idare ile yargı mercilerinin aynı teknik ve kavramsal dili konuşamamasıdır. Gümrük idaresi, işlemlerini büyük ölçüde teknik düzenlemeler, ikincil mevzuat, uluslararası sözleşmeler ve idari talimatlar çerçevesinde yürütmekte; karar alma süreçlerinde gümrük uygulamasına özgü terminoloji ve teknik değerlendirmeler belirleyici rol oynamaktadır. Buna karşılık, genel görevli mahkemelerde bu teknik arka planın yeterince içselleştirilememesi, aynı maddi vakıaya ilişkin değerlendirmelerin farklı hukuki sonuçlara ulaşmasına neden olabilmektedir.

Bu durum, özellikle tarife sınıflandırması, gümrük kıymeti, menşe kuralları ve ticaret politikası önlemleri gibi yüksek teknik uzmanlık gerektiren alanlarda daha belirgin hâle gelmektedir. Uygulamada, idare tarafından teknik gerekçelerle tesis edilen bir işlemin, mahkemece yalnızca şekli veya sınırlı hukuki değerlendirmelerle iptal edilebildiği; benzer nitelikteki başka bir uyuşmazlıkta ise tam tersi yönde kararlar verilebildiği görülmektedir. Böylece, aynı konuda birbirinden taban tabana zıt yargı kararlarının ortaya çıkması mümkün hâle gelmektedir.

İdare ile yargı arasında ortak bir teknik dilin bulunmaması, yalnızca içtihat farklılıklarını artırmakla kalmamakta; aynı zamanda idarenin uygulama birliğini sağlamasını da güçleştirmektedir. Zira yargı kararlarının öngörülemezliği, idarenin hangi hukuki yorumu esas alarak işlem tesis edeceği konusunda belirsizlik oluşturmakta; bu durum uygulamada istikrarsızlığa yol açmaktadır.

Gümrük İhtisas Mahkemelerinin kurulması, bu sorunun giderilmesinde kritik bir rol oynayacaktır. Uzmanlaşmış hâkimler aracılığıyla idare ile yargı arasında ortak bir teknik ve hukuki dil oluşturulması mümkün olacak; teknik değerlendirmelerin yargısal denetimi daha

sağlıklı bir zemine oturacaktır. Bu sayede, aynı konuda çelişkili kararların önüne geçilerek içtihat birliği ve hukuki öngörülebilirlik güçlendirilecektir.

III. Genel Görevli Mahkemelerde Gümrük Uyuşmazlıklarının Görülmesinin Sorunları

Gümrük uyuşmazlıklarının genel görevli idare mahkemelerinde görülmesi, yargılamanın niteliği bakımından çeşitli sorunları beraberinde getirmektedir. Öncelikle, hâkimlerin çok geniş bir idare hukuku alanında görev yapmaları, gümrük hukukuna özgü teknik detaylarda derinleşmelerini zorlaştırmaktadır. Bu durum, benzer nitelikteki uyuşmazlıklarda farklı kararların ortaya çıkmasına ve içtihat birliğinin sağlanamamasına yol açabilmektedir.

Ayrıca, teknik inceleme gerektiren dosyalarda bilirkişi raporlarına aşırı bağımlılık, yargılamanın süresini uzatmakta ve karar süreçlerini karmaşıktırmaktadır. Bu durum hem idare hem de yükümlüler açısından zaman ve maliyet kaybı anlamına geldiği izahtan varestedir.

IV. Gümrük İhtisas Mahkemelerinin Sağlayacağı Katkılar

Gümrük İhtisas Mahkemelerinin kurulması, gümrük uyuşmazlıklarının uzmanlık temelinde ele alınmasını sağlayacaktır. Bu mahkemelerde görev yapacak hâkimlerin gümrük mevzuatı ve uygulaması konusunda uzmanlaşması, kararların isabetini ve tutarlılığını artıracaktır.

Uzmanlaşmış yargı mercileri sayesinde uyuşmazlıkların daha kısa sürede çözülmesi mümkün olacak; bu durum hukuki öngörülebilirliği güçlendirecektir. Öngörülebilir ve tutarlı yargı kararları, yükümlülerin ticari planlamalarını daha sağlıklı yapmalarına imkân tanırken, idarenin de uygulamalarını hukuka uygun şekilde şekillendirmesine katkı sağlayacaktır.

V. Hukuki Güvenlik ve Adaletin Etkinliği Açısından Değerlendirme

Hukuki güvenlik ilkesi, bireylerin ve idarenin hukuk düzenine güven duymasını gerektirir. Gümrük alanında sıkça karşılaşılan içtihat farklılıkları ve uzun yargılama süreleri, bu ilkenin zedelenmesine yol açmaktadır. Gümrük İhtisas Mahkemeleri, karar birliğini ve yargılamada etkinliği artırarak hukuki güvenliğin tesisine önemli katkı sunacaktır.

Bu bağlamda, ihtisas mahkemelerinin kurulması yalnızca teknik bir yargısal düzenleme değil; adaletin etkinliğini ve hukuk devletinin işleyişini güçlendiren yapısal bir adım olarak görülmesi gerekir.

VI. İhtisaslaşmanın İdare Lehine Yargılamaya Yol Açacağı İddiasının Değerlendirilmesi (Anti-Tezin Çürütülmesi)

Gümrük İhtisas Mahkemelerine yönelik en yaygın eleştirilerden biri, mahkemenin ihtisaslaşmasının hâkimleri kaçınılmaz olarak gümrük idaresinin bakış açısına yaklaştıracığı ve bunun da mükellef lehine sonuçlanan davaların önemli ölçüde azalmasına yol açacağı yönündeki iddiadır. İlk bakışta makul gibi görünen bu yaklaşım, yargısal uzmanlaşmanın mahiyeti ve hukuk devleti ilkeleri dikkate alındığında isabetli değildir.

Öncelikle vurgulanmalıdır ki, ihtisaslaşma idareyle özdeşleşme anlamına gelmez. Aksine, ihtisaslaşma; uyuşmazlığın teknik, hukuki ve maddi boyutlarının daha doğru anlaşılmasını ve değerlendirilmesini amaçlar. Uzmanlaşmış bir mahkeme, idarenin terminolojisini ve teknik gerekçelerini daha iyi kavrayabildiği ölçüde, bu gerekçeleri daha etkin ve derinlikli bir yargısal denetime tabi tutma imkânına sahip olacaktır. Bu durum, idarenin hukuka aykırı işlemlerinin daha kolay fark edilmesini ve daha sağlam gerekçelerle iptal edilmesini sağlayabilir.

Genel görevli mahkemelerde görülen gümrük uyuşmazlıklarında, teknik eksiklik nedeniyle idari işlemlerin bazen yeterince denetlenemediği; bazı kararların ise teknik boyutu tam kavranamadan, şekli veya sınırlı hukuki değerlendirmelerle verildiği gözlemlenmektedir. Bu tür kararların mükellef lehine sonuçlanması, her zaman hukuki doğruluğun sağlandığı anlamına gelmemekte; kimi zaman yalnızca denetim yetersizliğinin bir sonucu olarak ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla, "mükellef lehine karar sayısı" ile "hukuka uygun karar" kavramlarının özdeş kabul edilmesi metodolojik olarak hatalıdır.

Öte yandan, hukuk devletinde yargının temel görevi taraflardan birini korumak değil, hukuka uygunluğu sağlamaktır. Gümrük İhtisas Mahkemeleri de idarenin değil, hukukun tarafı olacaktır. Uzmanlaşmış hâkimler hem idarenin teknik argümanlarını hem de mükellefin savunmalarını aynı teknik düzlemde değerlendirebilecek; böylece yargılama, bilgi asimetrisinden arındırılmış daha dengeli bir zemine taşınacaktır.

Bu çerçevede, ihtisaslaşmanın mükellef aleyhine sistematik sonuçlar doğuracağı yönündeki iddia, meseleyi kendi hukuki bağlamından kopararak farklı bir tartışma zeminine taşımaktadır. Zira adil bir karar ne idarenin ne de mükellefin tarafı olarak yorumlanabilir; yorumlanmamalıdır. Aksine, uzmanlaşmış mahkemeler sayesinde hukuka aykırı idari işlemler daha açık ve isabetli biçimde tespit edilecek, hukuka uygun işlemler ise daha güçlü ve tutarlı gerekçelerle korunacaktır. Bu durum, kısa vadede yerleşik bazı beklentileri değiştirebilse de, uzun vadede adaletin etkinliği, içtihat birliği ve hukuki güvenlik bakımından hem idare hem de mükellef lehine kalıcı kazanımlar sağlayacaktır.

Gümrük ihtisas mahkemeleri, yargının idareye yaklaşması değil; yargının mevzuata yaklaşması olarak telakki edilmelidir. Gümrük ihtisas mahkemelerinin kurulması; yükümlü lehine karar üretmek için değil, gümrük hukukunda doğru, tutarlı ve öngörülebilir adaletin tesis edilebilmesi için zorunludur.

VII. Uyuşmazlıkların İdare İçinde Çözülebileceği ve Bu Nedenle İhtisas Mahkemesine Gerek Olmadığı İddiasının Değerlendirilmesi (Anti-Tezin Çürütülmesi)

Gümrük İhtisas Mahkemelerine yönelik bir diğer eleştiri, uyuşmazlık konusu olmaması gereken pek çok hususun idare bünyesinde çözülebileceği; bu mekanizmaların etkin işlemesi hâlinde ihtisas mahkemelerine duyulan ihtiyacın da ortadan kalkacağı yönündedir. Bu yaklaşım, teorik düzeyde rasyonel görünmekle birlikte, idari ve yargısal fonksiyonların mahiyeti ile mevcut uygulama gerçekliği dikkate alındığında önemli eksiklikler barındırmaktadır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, idari başvuru ve itiraz mekanizmalarının varlığı, yargısal denetim ihtiyacını ortadan kaldıran bir unsur değildir. İdare, doğası gereği hem işlemi tesis eden hem de bu işleme karşı yapılan itirazı inceleyen konumundadır. Bu durum, idari

aşamada yapılan değerlendirmelerin objektifliği ve bağımsızlığı konusunda yapısal bir sınırlılık yaratmaktadır. Dolayısıyla, uyuşmazlıkların idare içinde çözülmesi, hukuki güvenliğin nihai teminatı olarak görülemez.

Bu noktada sorun, uyuşmazlıkların neden yargıya intikal ettiği değil; yargıya intikal eden uyuşmazlıkların neden etkin, tutarlı ve öngörülebilir biçimde çözülemediğidir. İdari mekanizmaların güçlendirilmesi elbette önemlidir; ancak bu durum, uzmanlaşmış yargı mercilerine duyulan ihtiyacı ortadan kaldırmaz. Aksine, teknik uyuşmazlıkların sağlıklı biçimde çözülebilmesi için idari süreçlerle uyumlu, ancak onlardan bağımsız ve tarafsız bir yargısal denetim mekanizmasının varlığı zorunludur.

VIII. Sonuç Ve Değerlendirme

Gümrük İhtisas Mahkemelerinin kurulması, bir reform tercihi olmaktan ziyade gecikmiş bir zorunluluk olarak değerlendirilmelidir. Gümrük hukukunun teknik ve dinamik yapısı, bu alanda uzmanlaşmış yargı mercilerinin varlığını kaçınılmaz kılmaktadır. Uzmanlaşma sayesinde daha hızlı, tutarlı ve öngörülebilir kararlar alınacak; bu durum hem idare hem de yükümlüler açısından hukuki güvenliği güçlendirecektir.

Sonuç olarak, Gümrük İhtisas Mahkemelerinin ihdası, gümrük uygulamalarının sağlıklı işlemesi, adaletin etkinliği ve hukuki istikrarın sağlanması bakımından yapısal ve rasyonel bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Her kilidin bir anahtarı vardır”; gümrük uyuşmazlıklarını açacak anahtar ise genel yargı değil, gümrük tekniğini bilen ihtisaslaşmış bir yargı mekanizmasıdır. Bu münasebetle Gümrük ihtisas mahkemeleri, gümrük hukukunda bir reform talebi değil; teknik doğruluk, hukuki tutarlılık ve adaletin sağlanabilmesi için ertelenemez bir zorunluluktur. İhtisaslaşma, yargının taraf tutması değil, bilakis mevzuatın tarafında durmasıdır...

Haki Demirtaş

Yetkilendirilmiş Gümrük Müşaviri

(17/12/2025)

Kaynakça:

- 1- Gümrük Kanunu- (4458 nolu Kanun) (04.11.1999 tarihli, 23866 sayılı R.G.)
- 2- Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu- (5607 Sayılı Kanun) (31.03.2007 t. 26479 s. R.G.)
- 3- Gümrük Yönetmeliği (07.10.2009 t. 27369 s. R.G.)
- 4- Şahin, A. H. (2025). *İdari Yargıda İhtisas Mahkemeleri Gereği. Adalet Dergisi*, 75, 435–462.
- 5- Çevikçelik, M. (2024). *Gümrük Hukukunda Hukuki Güvenlik İlkesinin Önemi: Danıştay Kararı Işığında Bir İnceleme. Ankara Barosu Dergisi*, 82(3), 1–35.
- 6- Muhtelif yargı kararları
- 7- Muhtelif İdari kararlar